

Een vriendendienst

Auteur(s):

Theeuw es, J.

De auteur is hoogleraar en wetenschappelijk directeur van seo, Universiteit van Amsterdam.

Verschenen in:

ESB, 87e jaargang, nr. 4379, pagina 739, 18 oktober 2002

Rubriek:

Prikkel

Trefwoord(en):

In de bijbel wil Koning David de mooie Bathseba inpalmen en stuurt haar echtgenoot naar het front. In den Haag wil minister Bomhoff het cpb verstoten en stuurt een brief naar Heinsbroek. Niets is menselijker dan een koning en een minister die hun privileges gebruiken om hun eigen zaak vooruit te helpen.

De details over wat in de brief van Bomhoff staat, zijn niet officieel bekend. Wel is bekend dat hij sinds jaren kritiek heeft op de prestaties van het planbureau. In krantenberichten wordt gesuggereerd dat het gaat om twee punten: het cpb levert broddelwerk en verwaarloost kwalitatieve en niet in cijfers uit te drukken aspecten.

Heinsbroek heeft geen enkele reden om aan de kwaliteit van het cpb te twijfelen. De kwaliteit van de modellen wordt op geregelde tijdstippen door commissies van binnen- en buitenlandse deskundigen getoetst en goed bevonden en daarmee is voor hem de kous af. Wie heeft er gelijk?

Je zou verwachten dat het cpb broddelwerk kan leveren omdat het een monopolist is. Het is blijkbaar de enige aanbieder van toekomstvoorspellingen en beleidsanalyses in Nederland. 'A quiet life' was volgens John Hicks het grootste voordeel van een monopoliepositie. Je kan alles rustig laten slossen. Er is geen concurrent die je uit de slaap houdt. Voor het planbureau zou een ongestoord monopoliebestaan betekenen dat het achterloopt op de economische ontwikkelingen en zijn modellen niet meer ververst. Er zijn twee manieren om vadsigheid van een monopolist te bestrijden: toezicht en concurrentie. Toezicht op het planbureau kan door visitatiecommissies en beoordelingen door onafhankelijke specialisten. Dat gebeurt ook regelmatig. Maar er is ook concurrentie nodig.

Toetreding op de relevante markt van prognoses en beleidsanalyses is niet zo moeilijk. Iedereen kan voorspellen: met trendextrapolaties en modellen en vanuit de buik. Beleidsanalyses kunnen op de achterkant van een enveloppe worden becijferd. Iedereen doet het: aio's, beursanalisten en journalisten. De voorspellingen en beleidsanalyses van het planbureau beheersen echter toch de publieke discussie. Het planbureau heeft als het ware een kwaliteitsmonopolie. De berekeningen die de media vanuit Scheveningen bereiken, worden met veel ontzag behandeld. Dat is voor een deel te danken aan de kwaliteitsbewaking door het planbureau zelf. Een ander deel van de verklaring voor het blijvend kwaliteitsmonopolie is echter, dat andere economische onderzoekers zelf tekort schieten.

Vroeger - en nu heb ik het over de jaren zeventig en tachtig - hadden veel economische faculteiten, ministeriële departementen en banken hun eigen rekenmodel. In de jaren zeventig toen het planbureau met zijn jaargangenmodel (Vintaf) naar buiten kwam, werden heftige discussies gevoerd over deze specificatie en werden vele pagina's van de esb gevuld met scherpe kritiek. Dat is allemaal niet meer. De belangstelling bij economische onderzoekers voor de bouw en specificatie van macro-economische beleidsmodellen is getaand. Misschien is dat omdat ze vinden dat de techniek van de modellenbouw al grotendeels is uitgekristalliseerd en er dus nog weinig eer is te behalen. Wetenschappelijk onderzoekers bezeten door publicatiedwang, raken artikelen hierover niet meer kwijt aan internationale toptijdschriften. Dit is geen goede ontwikkeling. Wetenschappelijk onderzoek houdt nooit op. Je zou dit anders moeten organiseren en wetenschappelijk onderzoekers veel meer stimuleren om op dit terrein innovatief werk te verrichten. Bijvoorbeeld doordat het planbureau nog veel meer dan nu onderzoek uit gaat zetten in plaats van zelf te doen. Meer concurrentie zou geen kwaad kunnen. Het planbureau wordt niet slechter van meer uitdaging.

Dan het punt dat de modellen van het planbureau niet in staat zijn om rekening te houden met de gedragsveranderingen die nieuw beleid bij de burgers teweegbrengt. Neem bijvoorbeeld de nieuwe plannen voor de wao. Die bestaan voor een deel uit veranderingen in premies, prikkels en uitkeringen. Voor een deel wordt de verantwoordelijkheid voor de aanpak van ziekteverzuim op een andere manier verdeeld tussen werkgever en werknemer. De premies, prikkels en uitkeringen kunnen wel meegenomen worden in de berekeningen. De nieuwe verantwoordelijkheidsverdeling niet, terwijl die wel belangrijk is voor de uitkomsten van het nieuwe beleid. Bomhoff kan dan wel roepen dat je het nieuwe gedrag moet meemodelleren, maar dat is niet reëel. Dat het onmogelijk is om een alternatieve wereld te voorspellen op basis van cijfermateriaal over de bestaande wereld, is precies de kritiek waarvoor Lucas in 1995 de Nobelprijs heeft gekregen. Er zijn grenzen aan beleidsvoorspellingen.

Het cpb doet zijn best om kwalitatief hoogstaand en onafhankelijk onderzoek te leveren binnen de grenzen van wat mogelijk is. Extern toezicht bewaakt hun prestaties. Dat is goed. Meer concurrentie is nuttig, maar komt niet voldoende van de grond. Het zou goed zijn als wetenschappers weer zoals vroeger enthousiast worden voor innovatief onderzoek over voorspellingen en beleidsanalyses. Misschien kan Heinsbroek hen daartoe prikkelen. Daarmee lost hij het probleem van Bomhoff op. Of is dat een te optimistische gedachte?

